

ÖDÜLLÜ RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA ÇOCUK HAKLARININ İNCELENMESİ*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Filiz Sevil BÜYÜKALAN¹, Tuğba HARMANKAYA²

1 Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretimi, Ankara, sevilb@gazi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4955-4405.

2 MEB Nadaslık İlkokulu Müdürüsi Merkez/MUŞ, tugbaharmankaya@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6083-5435.

Geliş Tarihi: 08.07.2019 Kabul Tarihi: 09.12.2019

Öz: Teknolojinin gelişmesi ve elektronik eğitim araçlarının yaygınlaşmasının yanında resimli çocuk kitapları yerini ve önemini korumaya çalışmaya devam etmektedir. Çocuklar üzerinde kitapların etkisi birçok araştırma ile desteklenen bir sonuçtur. Resimli çocuk kitapları ise bu etkiyi görselleri ve tasarımlarıyla arttırmaktadır. Tasarımlarının yanı sıra farklı metin içerikleri ile de bu kitaplar son yıllarda ebeveyn ve öğretmenler tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Çocukların dikkatini çekme noktasında öncelik göstermekte olan bu kitaplarda metinlerin yeri ve bu metinlerde işlenen konular önem arz etmektedir. Kitaplardaki görseller ile metinlerde işlenen çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarına ne düzeyde yer verildiğini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veriler 2018 yılından itibaren başlayarak en son 1963 yılına kadar çeşitli ödül listelerinde yer almış olan ödüllü resimli çocuk kitaplarındaki görseller ile metinlerden elde edilmiş ve içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İstatistiksel olarak verilerin analizinde frekans ve yüzde puanları kullanılmıştır. Toplanan veriler kategorilere ayrılmış, kodlamalar sonrası tematik sınıflandırmalar yapılmıştır. Analiz edilen veriler çalışma grubundaki kitaplardan doğrudan alıntılar ve nicel sonuçlarla desteklenmiştir. Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarına sırası ile en fazla yaşamsal haklara, gelişimsel haklara, korunma haklarına ve en az katılım haklarına yer verildiği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk kitapları, çocuk hakları, öykü metinleri, resimli kitaplar.

IN AWARDED CHILDREN'S PICTURE STUDY BOOKS EXAMINATION OF CHILD RIGHTS

Abstract:

In addition to the development of technology and the widespread use of electronic education tools, illustrated children's books continue to seek to maintain its place and importance. The influence of books on children is a result supported by many researches. Illustrated children's books are increasing with these effective visuals and designs. In addition to their designs, these books have been frequently preferred by parents and teachers in recent years with different text content. In this study, which is aimed at determining the level of developmental, participation, protection and vital rights of the children in the texts with the visuals in the books, a qualitative research method was used. The research was based on the national and international award lists, starting in 1963 and lastly until 2018 and has been obtained from the texts and images in award-winning illustrated children's books with dialect translation. The obtained data were analyzed by content analysis method. Frequency and percentage points were used statistically in the analysis of data. The collected data were divided into categories and the thematic classifications were made after coding. Analyzed data were directly cited from the books in the study group and supported by quantitative results. It has been determined that children's books with award-winning illustrations have the most Vital rights and at least the right to Protection, while the Development rights are the second and Participation rights are the third. When examining the inclusion of Developmental rights in these books, it is seen that the rights contained in the visuals are greater than the rights given in the texts. When examined in terms of Participation, Protection and Vital Rights, it is concluded that there are more visible rights in the text. It was seen that 76% of the books examined were internationally awarded and 24% were entitled to receive national awards. It has been seen that in the illustrated children's books which have been awarded in the international context, all rights are given more space than the nationally awarded books.

Keywords: Children books, children rights, story texts, picture books

GİRİŞ

Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde olan insanlara çocuk denir (Türkçe Sözlük). Demircan (2006) çocukların dünya hakkındaki bilgilerini, kendilerine ait duyarlılıklarını, hayal güçlerini, yaratıcılıklarını ve iletişim becerilerini

kitaplar aracılığıyla geliştirdiklerini ve günlük olaylar hakkında deneyim kazandıklarını belirtmiştir.

Düşünen, duyarlı bireyler yetiştirebilmek için çocukların, bir yaşından başlayarak nitelikli kitaplarla buluşturulması gerektiği ifade edilirken, resimli kitaplarla kurulan iletişimin, çocukları sanatsal ve estetik öğrenme sürecinin bir öznesi olarak görsel okur-yazarlığa hazırladığı; nesne ve kavramları tanıtarak onların söz varlığının gelişimini desteklediği bilinmektedir (Sever, 2008). Sarı (2006) çocuk öykülerinin çocuğun yeni düşünceler geliştirmesine ışık tutması ve eğitimini destekler nitelikte olması bakımından ayrı bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Sever'e (2003) göre çocuk kitapları yaşamı ve insanı sevmeyi, çok seçenekli düşünebilmeyi, sanatçıya özgü duyarlılığı, bilgeliği, insanlık onuruna saygı duymayı sezdirebilecek iletileri çocuğun anlam evresine uygun bir biçimde sunan kitaplardır.

Bir toplumun refah düzeyini belirleyen en önemli unsur o toplum içerisinde yaşamakta olan bireylerin yaşam kaliteleridir bu da ancak sağlıklı koşullarda çocuk yetiştirmekle mümkün olabilir (Yıldırım Doğru vd., 2015). Bunu gerçekleştirmenin ilk yolu çocukları gelişim gereksinimleri nedeniyle özel bazı insan haklarına, diğer bir deyişle çocuk haklarına sahip olmalarını sağlamaktan geçer (Nayır ve Karaman Kepenekçi, 2011). İnsan haklarının özel bir bölümünü oluşturan çocuk hakları, uluslararası düzeyde çocukları her türlü istismardan korumayı amaçlamaktadır (Shumba, 2003).

Çocuklar, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve diğer anlaşmalarla korunmuş tüm hakların yanı sıra birçok ek hakka da sahiptir. Uluslararası Af Örgütü çocuk haklarının korunması için dünya çapında kampanyalar yürütmekte; hükümetlere, muhalif gruplara ve çocuklar üzerinde kontrolü bulunan herkese çocukları ilgilendiren her eylemde "Çocuklar İçin En İyi" ilkesini birincil kaygı olarak benimsemeleri çağrısında bulunmaktadır (Koman 2005).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen sözleşme, 193 ülke tarafından onaylanmasına karşın, Türkiye de dâhil olmak üzere yaklaşık 142 ülke sözleşmeyi imzalamış ya da onay ve katılma yoluyla taraf devlet durumuna gelmiştir (Yıldırım Doğru vd.2015). Bu sözleşmede çocukların buldukları dönemden dolayı özel gereksinimleri olduğu, bu nedenle özel haklarının olması gerektiği savunulmaktadır. Çocuk hakları, çocukları çeşitli olumsuz etkilerden ve her türlü istismardan korumayı; onlara duygusal olarak uygun şartlarda yetişmeleri için imkânlar vermeyi, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını sağlamayı öngören haklar olarak tanımlanabilir (Nelken, 1998).

Çocukların haklarını öğrenerek hayatlarında bir yaşam tarzı haline getirebilmeleri için yetişkinlere büyük bir görev düşmektedir. Çocuklara sunulan eğitim ortamlarının yanı sıra çocuğun hayatındaki birçok etken bu hakların öğrenilmesinde etkilidir. Çocuğun haklara dair yaşantıları ailesi ile başlamakta, akranları ile paylaşımları, ailesi

haricinde iletişim kurmuş olduğu yetişkinler ile iletişimi gibi süreçler bu etkenlerden bazıdır. Bu noktada çocuk kitapları da eğitim öğretim süreci ile çocuğun gündelik yaşamında çocuk haklarının öğrenimine dair önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk hakları eğitimi olarak genelleyebileceğimiz bu durum; çocuğun birey olarak kendini ve çevresini anladığı andan itibaren, önce ailesinde, sonrasında okul öncesi dönem ile devam eden, ardından da ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde verilmesi, bu hakların anlamlı olarak öğrenilmesini sağlayacaktır. Gündelik hayatlarında deneyimlerini paylaşabildikleri, çocuk hakları ile ilgili yaşantılarını yansıtabildikleri ortamlar, çocukların çocuk haklarına dair yaşantılarına destek verir. Bu ortamların hazırlanması sürecinde çocuğun en yakın arkadaşı olmasını önemseydiğimiz resimli çocuk kitapları destek sunacak önemli bir materyaldir. Geleceğin büyükleri olarak haklara sahip olacak bireyler gibi değil, hali hazırda hakları ve sorumlulukları bulunan vatandaşlar olarak yetiştirilmesi için ortamların hazırlanması ve çocuklara sunulması önemli bir yer tutmaktadır.

İnsan hayatının ayrılmaz bir parçası olan kitaplar, kişinin birçok yönden gelişmesine yardımcı olmakla birlikte, insanın kişiliğini geliştirerek bilgi ve deneyimlerini genişletmekte, hayata farklı bakış açılarından bakmasını sağlamaktadır (İşitan ve Gönen, 2006). Çocuk kitapları, karakterlerden ve onların ilişkilerinden esinlenerek yaratılan kurgularla; çocukların insanı, doğayı ve yaşamı tanımaya ilişkin bir deneyim alanı oluşturulur; çizginin ve dilin anlatım olanaklarıyla değişik karakter özelliklerini, dolayısıyla çeşitli kişilikleri canlandırır. (Sever, 2010). Çocuk kitaplarının hazırlık aşamasında çocuğun büyüme ve gelişim süreci ile kişiliğinin oluşumuna özen gösterilecek şekilde çocuğa görelilik ilkesine dikkat edilmelidir.

Çocukların yaşamında önemli bir yeri olan resimli çocuk kitapları, çocukların kişisel yaşamlarının zenginleştirmesinin yanında eğitimsel desteğinin de kanıtlanmasıyla evde ve okullarda gereken değeri görmek durumundadır. Ancak eğitim uygulamalarında çocukların resimli kitaplardan en üst düzeyde fayda sağlamaları için, bu kitapların gelişim açısından destekleyici ve iyi nitelikli eserler olarak titizlikle hazırlanması, çocukların bu kitapların kullanıldığı çok farklı ve keyifli etkinliklerle sürece aktif katılmalarına yönelik fırsatlar sunulması gerekmektedir (Gönen, 2017). Çocuklara önerilen yazınsal kitaplar, çocuğun sahip olduğu hakları sezinletecek içerikte olmalı; çocuğu kendi haklarından haberdar etmeli; çocuğu örseleyen ve haklarını ihlal eden içerikte olmamalıdır (Karaman-Kepenekci, 2010).

Çocuk haklarına saygının hissettirildiği; diğer bir ifade ile çocuk haklarının ihlal edilmediği çocuk edebiyatı ürünlerinden çocuk hakları eğitiminde faydalanılabilir; çünkü çocuk edebiyatı çocuğa, adalet, demokrasi, hak, sorumluluk, barış, hoşgörü ve refah gibi kavramlara odaklanan değerler eğitimi vermede yararlanılabilecek en önemli araçlardan biridir (Dilidüzgün, 1996; Mendoza ve Debbie, 2001; Alpöge, 2003).

Gönen (2017), dünyada çocuk haklarının önem kazanmasıyla beraber çocuk kitapları alanında gelişmeye yol açtığını belirtmiştir. 20.yy'da her türden çocuk kitabın-

da gelişmeler olmuştur. Bu durumu ülkelerin gelişmişlik düzeyinin göstergesi olarak çocuklar için yapılan yayınların sayısı ile ilişkilendirmiş, okuma yazma sorunlarını azaltmış ülkelerdeki çocuk kitaplarının diğer ülkelerden daha fazla olduğunu ifade etmiştir (Gönen, 2017).

Be yazova (2006) resimli kitaplar ile ilgili çocukların düşünme ve konuşma becerilerinin gelişmesine de katkı sağlayacağını ve okuryazarlığa heveslendireceğini belirtmiştir. Bu kitaplar ile ulaşılması hedeflenen hak ve sorumluluklarına önem veren bireylere oluşturulması gereken ortama dair resimli çocuk kitaplarının önemi ortaya çıkmaktadır.

Ke penekçi (2010) “Türkiye’de Çocuklar İçin Tavsiye Edilen Hikâyelerde Çocuk Hakları Üzerine Bir Analiz” adlı çalışmasında çocukların haklarını bilmelerinin en önemli hakları olduğunu ve bu sebepten çocuk hakları eğitimine daha fazla önem verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Araştırmanın Amacı

Çalışmada 1963- 2018 yılları arasında ulusal ve uluslararası alanda çeşitli ödül/ ödüller almış olan basılı resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının yer alma sıklığının belirlenmesi problem durumudur. Bu problem durumuna bağlı olarak aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1- Ödüllü resimli çocuk kitaplarında gelişimsel, katılım, korunma ve yaşamsal hakların dağılımı ne düzeydedir?

2- Ödüllü resimli çocuk kitaplarında metinlerde ve görsellerde yer alan gelişimsel haklar ne düzeydedir?

3- Ödüllü resimli çocuk kitaplarında metinlerde ve görsellerde yer alan korunma hakları ne düzeydedir?

4- Ödüllü resimli çocuk kitaplarında metinlerde ve görsellerde yer alan katılım hakları ne düzeydedir?

5- Ödüllü resimli çocuk kitaplarında metinlerde ve görsellerde yer alan yaşamsal haklar ne düzeydedir?

6- Ulusal ve uluslararası ödül almış resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarına yer verilme düzeyi nedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel bir çalışma olup, çalışılan konuyu derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde incelemeyi amaç edinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Veri toplama stratejilerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem birden fazla veri

toplamanın olanaklı olmadığı, araştırma probleminin doğrudan dokümana odaklandığı durumlarda ya da doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda tercih edilmektedir. Doküman analizi, araştırma odağındaki olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmadaki nitel veriler 1963- 2018 yılları arasında ödül almış olan, araştırmacılar tarafından ulaşılabilmüş resimli çocuk kitaplarının incelenmesi ile elde edilmiştir.

Veri Kaynağı (Çalışma Materyali)

Araştırmanın veri kaynağını 1963- 2018 yılları arasında Türkçe' ye çevrilmiş veya yazım dili Türkçe olan, ulusal ya da uluslararası düzeyde en az bir kez ödül almış ve basılmış 75 resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme belirlenirken ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden *kolay ulaşılabılır durum örnekleme* yöntemi kullanılmıştır. Belirtilen yıllara ait araştırmacılar tarafından ulaşılabilen ödüllü resimli çocuk kitapları çalışma materyalini oluşturmaktadır.

Çalışma materyali olarak kullanılan resimli çocuk kitapları farklı kategorilerde ve bazıları birden fazla ulusal ya da uluslararası ödül almış olan eserlerdir. Kitapların aldıkları ödüllerin içinde Almanya, Hollanda, İran, ABD, İspanya ve Çin gibi ülkelerdeki ödüllerin yanı sıra ulusal alanda da alınan ödüller bulunmaktadır.

Çalışma materyali olarak seçilen ödüllü resimli çocuk kitapları yazım dili, almış oldukları ödül çeşidi, ödül tarihi ve yayınevlerine göre demografik olarak çizelge halinde sunulmuştur.

Kitaplara Dair Demografik Bilgiler

		F	(%)
Orijinal Yazım Diline Göre	Türkçe	20	%26,3
	Çeviri	56	%73,7
Alınan Ödül Çeşidine Göre	Ulusal	22	%23,7
	Uluslararası	71	%76,3
Ödül Tarihine Göre	1960	11	%12,4
	1970	1	%1,1
	1980	4	%4,4
	1990	4	%4,4
	2000	42	%47,2
	2010	27	%30,4

Verilerin Toplanması

Ödüllü resimli çocuk kitapları ulaşılabildiği düzeyde seçilerek çalışma materyali grubu oluşturulmuştur. Araştırmacılar ekte verilen tüm kitaplara ulaşmış ve kitapları birebir incelemiştir. Araştırmacılar tarafından Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan 54 madde göz önünde bulundurularak, kitaplardaki görseller ile metinlerdeki cümlelerde yer alan haklar tespit edilerek dağılımları yapılmıştır. Örtük ve açık bir şekilde verilen haklar dikkate alınırken yorum sonrası ortaya çıkabilecek haklar veri grubuna dahil edilmemiştir. Öncelikle kitaplar araştırmacılar tarafından okunmuş, sonrasında hangi hakların mevcut bulunduğu incelenmiş ve araştırmanın güvenilirliği için BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan dört başlığa göre değerlendirilmiş ve güvenilirlik hesaplanmıştır. Değerlendirme sonrası Miles ve Huberman (1994) tarafından belirtilen (güvenirlik= görüş birliği/ görüş birliği+ görüş ayrılığı) hesaplaması sonrasında %88 olarak elde edilmiştir. Bu araç yerli- yabancı konu ile ilgili kaynak kitap ve yayınların taranması sonucu oluşturulmuş ve uzman görüşü bir okul öncesi öğretmeni ile bir avukat tarafından alınmıştır. Veri toplama aracı hazırlandıktan sonra seçilen kitapların incelenmesine başlanmıştır. Kitapların bir kısmında öyküye dair resimler ve metinlere dair başlangıçlar kitapların iç kapaklarında başlamış ve arka kapak öncesi son sayfada da devam etmiştir. Dolayısıyla verilerin analizinde dış kapak, iç kapak ve kitabın dış kapağı da dâhil olmak üzere kitaba dair tüm yapılar ele alınarak veriler toplanmıştır. Bu süreçte bazı resimlerin tek sayfa yer aldığı, bazı resimlerin ise iki sayfayı kaplayabildiği gözlenmiştir. Resim devam ettiği sürece belirlenecek çocuk hakkının her iki sayfa için -1- veri olarak alınmasına karar verilmiştir. Kitaplarda resimler ve metinler geliştirilen veri toplama aracı ile araştırmacılar tarafından incelenmiş ve ilgili alt amaçlara uygun olarak tablolar halinde verilmiştir.

Verilerin Analizi

Kategorilerin Tanımlanması

Kepekçi (2010)'nin çalışmasındaki tanımlamalara uygun olarak düzenlenen dört çocuk hakkı kategori olarak kabul edilirken alt kategoriler ise tanımlamalardan yararlanılarak bir çizelge haline getirilmiştir. Araştırmada toplanan veriler, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde veriler, belirli kavramlar ve temalar etrafında bir araya getirilerek okurun anlayabileceği şekilde düzenlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çerçevede ilk olarak analiz birimi olan ana kategoriler ile alt kategoriler belirlenir ve tanımlanır, ardından da analizin yapılacağı bağlam birimi (sözcük, cümle, paragraf...) seçilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Çalışmada ana kategori olarak "çocuk hakları" alt kategoriler olarak ise "yaşamsal, gelişimsel, katılım ve korunma" hakları belirlenmiştir. Alt kategorilerde değerlendirilecek haklar aşağıda belirtilmiştir:

- Gelişimsel Haklar

- *Eğitim
- *Oyun
- *Dinlenme
- *Eğlenme
- *Boş zamanlarını değerlendirme
- *Bilgi edinme
- *Din, vicdan, düşünce özgürlüğü

- Yaşamsal Haklar

- *Çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma
- *Ailesiyle birlikte yaşama
- *Ayrımcılığa uğramama
- *Bir ada sahip olma
- *Nüfusa kaydedilme
- *Tıbbi bakım
- *Beslenme
- *Barınma

- Katılım Hakları

- *Görüşlerini açıklama
- *Kendini ilgilendiren konulara katılım hakkı
- *Dernek kurma
- *Barış içinde toplanma

- Korunma Hakları

- *Fiziksel istismardan korunma
- *Duygusal istismardan korunma
- *Cinsel istismardan korunma
- *Çocuk işçiliğinin önlenmesi
- *Silahlı çatışma altındaki çocukların korunması
- *Yargı sistemindeki çocukların korunması
- *Özel bakıma gereksinim duyan çocukların korunması

Kodlamanın Yapılması

Ödüllü resimli çocuk kitaplarındaki yazınsal metinlerin analizi cümle boyutunda birim olarak kabul edilmiş, alt kategorilerde her cümlede açık ve gizil verilmiş olan hakların sıklığı saptanmaya çalışılmıştır. Resimler ise tam sayfa incelenerek çocuk hakkına katkı sağlar resimler veri olarak kabul edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirliğin Sağlanması

İçerik çözümlemesi yönteminde güvenilirlik farklı zaman ve kişilerce yapılan analizlerde aynı sonuca ulaşmak ile sağlanabilir. Neuendorf (2002) iki ya da daha fazla kişi tarafından aynı metnin içerik çözümlemesi yapılırken kodlamalarda aradaki tutarlılığı sağlamanın öneminden bahsetmiştir. Buna bağlı olarak araştırmacılar kodlamalar arasında tutarlılık elde edebilmek için beraber ve eş zamanlı olarak kitaplarla çalışmışlardır.

Sayım Sistemi ve Çıkarsama

Kodlama işleminde hem metinlerdeki kelime ya da cümlelerde alt kategorilere karşılık gelen ifadeler hem de örtük bir şekilde resimlerde yer verilen haklar sayılmıştır. Kitapların her biri için sıklık değerleri bulunmuş ve değerlendirmeler dört ana kategoride bu veriler kullanılarak yapılmıştır. Var olan her çocuk hakkı -1- olarak tabloya işlenmiş ve toplam yer alma düzeyi yorumlanmıştır.

BULGULAR

Çalışma kapsamında incelenen kitaplarda çocuk haklarının alt kategorilerine yer verilme sıklığı hem resim hem metinlerde her kitap için dört ana başlıkta ayrı ayrı çözümlenmiştir (Tablo-1). Kitaplardaki haklar alt kategorilerdeki sıklık frekans ve yüzde açısından yorumlanmıştır. Tablolardaki düzenleme alfabetik olarak gelişimsel, katılım, korunma ve yaşamsal haklar olmak üzere yapılmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ödüllü resimli çocuk kitaplarında gelişimsel, katılım, korunma ve yaşamsal hakların dağılımı incelenmiştir.

Tablo-1: Ödüllü resimli çocuk kitaplarında gelişimsel, katılım, korunma ve yaşamsal hakların yer alma düzeyine ilişkin frekans ve yüzdeler

İncelendiği Yer	F	%
Gelişimsel hak	518	(38)
Katılım hakkı	215	(16)
Korunma hakkı	38	(3)
Yaşamsal hak	581	(43)
Toplam	1352	(100)

Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Çocuk Haklarının İncelenmesi

Ödüllü resimli çocuk kitaplarında resim ve metinlerde çocuk haklarından en çok (%43) yaşamsal haklara yer verildiği görülmüştür. Bu hakları gelişimsel haklar ikinci sırada (%38) ve katılım hakları üçüncü sırada (%16) takip etmiştir. En az (%3) yer verilen çocuk hakları ise korunma haklarıdır.

Gelişimsel hakların en çok bulunduğu (f:23) ödüllü resimli çocuk kitabı Hep Kitap yayıncılık basımlı "Madeline Finn ve Kütüphane Köpeği"nin yazarı Lisa Papp'tır ve 2016 yılında Parents' Choice Recommended ödülü almıştır.

Katılım haklarının en çok bulunduğu (f:15) ödüllü resimli çocuk kitabı ODTÜ yayıncılık basımlı "Eski Ev Yeni Ev", Jaafar Ebrahimi NASI ile Roudabeh KHAEF tarafından yazılmış olup 2004 yılında Bologna Ragazzi- Yeni Ufuklar Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır.

Korunma haklarının en çok (f:9) bulunduğu ödüllü resimli çocuk kitabı YKY tarafından basılmış, Feridun Oral tarafından hazırlanmış "Farklı Ama Aynı" 2016 yılında IBBY/ÇGYD- Yılın En İyi Resimli Öykü Kitabı ödülünü almıştır.

Yaşamsal hakların en çok yer aldığı (f:35) ödüllü resimli çocuk kitabı Türkiye İş Bankası Yayınlarına ait "Kimin Yuvası?" Rebecca Cobb tarafından yazılmış olup 2015 yılında Waterstones Resimli Kitap Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları açısından yapılan değerlendirmelere göre gelişimsel hakların resim ve metinlerde diğer haklara göre ikinci sırada (%38) olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında ikinci alt amaçta ödüllü resimli çocuk kitaplarında gelişimsel haklara yer verilme düzeyi resim ve metinler açısından ayrı ayrı incelenmiştir. Gelişimsel haklara resimlerinde en çok yer verilen ödüllü resimli çocuk kitapları "Pembe Canavar" (f:20) ve "Üç Kedicik ile Bir Ejderha" (f:20), haklara metin-

lerde en çok yer verilen kitaplar ise “Fil, Kelebek ve Kuş” (f:11) ile “Güvercin Otobüsü Kullanmasın!” (f:11)’dir.

Tablo-2: Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Gelişimsel Hakların Dağılımı

İncelendiği Yer	f	%
Resim	305	(59)
Metin	213	(41)
Toplam	518	(100)

Tüm kitaplar incelendiğinde ödüllü resimli çocuk kitaplarının resimlerinde (%59), metinlerine (%41) kıyasla daha fazla gelişimsel hakların yer aldığı görülmüştür.

Kitaplardaki resim ve metinlerde gelişimsel haklar kapsamında değerlendirilen çocuğun eğitim, bilgi edinme, oyun, dinlenme, eğlenme, boş zamanları değerlendirme ile din, vicdan, düşünce özgürlüğü haklarına ilişkin incelemelerde bulunulmuştur. Yapılan incelemelerde veri olarak alınan önemli bir gelişimsel hak olan eğlenme, boş zamanlarını değerlendirme ve oyun oynama hakkı ile ilgili aşağıdaki resim örneği verilebilir:

- **Rebecca Cobb, Kimin Yuvası?- 2015 Waterstones Resimli Kitap Ödüllü-**

Gelişimsel haklar kapsamında alt kategorilerde yer alan eğitim ve oyun oynama hakkı aşağıdaki metinde alınan örnek ile sunulmuştur.

Ahmet bu sefer küçük kayığıyla okyanusları aştı. Her yerin bembeyaz karlarla kaplı olduğu bir ülkeye geldi. Pamuk tepelerde bata bata yürürken, kardan adam yapan ponpon şapkali bir kızla karşılaştı. Birlikte kartopu oynadılar, uzaktan geçen kocaman boynuzlu geyikleri mutlulukla izlediler.

“Burası ne de huzurlu, birazcık daha kalabilir miyim sence?” dedi Ahmet yeni arkadaşına.

Küçük kız sevgiyle cevap verdi Ahmet’e:

“Burada mutlu olurdun eminim ama okula hiç gitmediğin için istemez ki seni öğretmenim.”

Ahmet sessizce düşündü.

“Evet ben hiç okula gidemedim,” diye üzüldü.

Tekrar yola koyuldu, ponpon şapkali kızla vedalaştı.

- *Sevde Tuba Okçu, Maya Mizuno, Vone Helmes, Golden Sweet, Kayıktaki Çocuk – 2017 Hollanda ASN Bankası Dünya Ödüülleri Finalisti-*

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının dağılımı incelendiğinde katılım haklarının tüm haklar içerisinde üçüncü sırada (%16) sıklıkta yer aldığı görülmüştür. Katılım haklarına görsellerde en çok yer verilen kitap “Tablodaki Prenses” (f: 6) ve metinlerde en çok yer verilen kitap “Kedi ve Yıldızlar” (f:14)’ dır. Tablo-3’ te katılım haklarıyla ilgili tüm kitaplarda resim ve metinlerdeki sıklık ve yüzdeler belirtilmiştir.

Tablo-3: Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Katılım Haklarının Dağılımı

İncelendiği Yer	f	%
Resim	30	(14)
Metin	185	(86)
Toplam	215	(100)

Kitaplar incelendiğinde katılım haklarının en çok metinlerde (%86) yer aldığı, resimlerde ise bu haklara daha az (%14) yer verildiği görülmüştür. Çalışma materyali olan kitaplarda katılım haklarına yönelik metinlerde “görüşlerini bildirme, başkalarının görüşlerini almak üzere soru sorma, karar verme ve kendisiyle ilgili kararlara katılım” haklarına yer verilme sıklığı incelenmiştir. Aşağıda katılım haklarından “görüşlerini bildirme” ve “kendisiyle ilgili kararlara katılım” hakkına dair birer örneğe yer verilmiştir:

- **Jonny Duddle, Kapı Komşumuz Korsanlar- Başrolde Kuru Kafa Ailesi- 2012 Waterstones Çocuk Kitabı Ödülü**

Katılım hakları ana kategorisinde kitaplarda yapılan incelemelere aşağıdaki metinde “görüşlerini bildirme” ve “kendisi ile ilgili kararlara katılım” hakları ile ilgili alınan örnek bulunmaktadır.

- **Jaafar Ebrahimi Nasr, Eski Ev Yeni Ev- 2004 Bologna Ragazzi- Yeni Ufuklar Ödülü**

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Korunma hakları incelenen tüm ödüllü resimli çocuk kitaplarında tüm haklar incelendiğinde hem metin hem resim bağlamında en az (%3) yer verilen haklar olmuştur. Tüm kitaplar içerisinde resimlerinde en çok yer verilen kitap “Ormanda Bir Yabancı” (f:6) ve metinlerinde en çok yer veren kitap ise “Benim Minik Kırmızı Balğım” (f:5)’dir. Tablo-4’ te korunma haklarıyla ilgili resim ve metinlerde kitaplardaki korunma haklarının sıklıklarının sıralaması verilmiştir.

Tablo-4: Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Korunma Haklarının Dağılımı

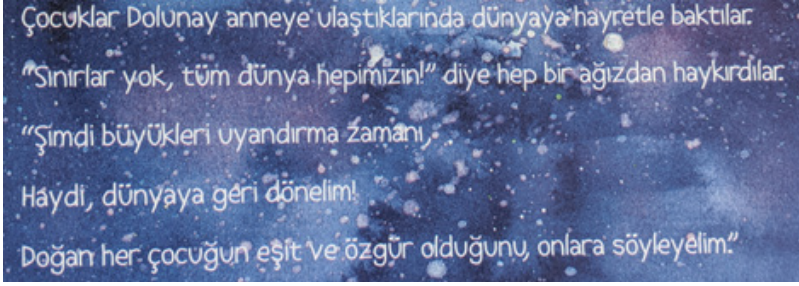
İncelendiği Yer	f	%
Resim	13	(34)
Metin	25	(66)
Toplam	38	(100)

Korunma haklarının ödüllü resimli çocuk kitaplarında resimlere (%34) göre metinlerde (%66) daha fazla yer aldığı belirlenmiştir. Korunma hakları olarak fiziksel istismardan korunma, duygusal istismardan korunma, cinsel istismardan korunma, çocuk işçiliğinin önlenmesi, silahlı çatışma altındaki çocukların korunması, yargı sistemindeki çocukların korunması, özel bakıma gereksinim duyan çocukların korunması incelenmiştir. Aşağıda “özel bakıma gereksinim duyan çocukların korunması ile ilgili haklara örnek olabilecek bir veri sunulmuştur.

- *Feridun Oral, Farklı Ama Aynı -2016 IBBY/ÇGYD- Yılın En İyi Resimli Öykü Kitabı*

Korunma hakları ana kategorisinde incelenen haklarla ilgili “duygusal ve fiziksel istismardan korunma hakkına örnek olarak aşağıdaki metin verilmiştir.

- *Sevde Tuba Okçu, Maya Mizuno, Vone Helmes, Golden Sweet, Kayıktaki Çocuk – 2017 Hollanda ASN Bankası Dünya Ödülleri Finalisti-*

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları açısından yapılan değerlendirmelere göre yaşamsal haklar hem resim hem metinlerde en çok (%43) yer verilen haklardır. Araştırma kapsamında beşinci alt amaçta ödüllü resimli çocuk kitaplarında yaşamsal haklara yer verilme düzeyi resim ve metinler açısından ayrı ayrı incelenmiştir. Yaşamsal haklara resimlerinde en çok yer verilen ödüllü resimli çocuk kitabı “Tablodaki Prenses” (f:24) ve haklara metinlerde en çok yer verilen kitaplar ise “Yayazula” ve “Üç Kedicik ile Bir Ejderha” (f:13)’tür.

Tablo-5: Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Yaşamsal Hakların Dağılımı

İncelendiği Yer	f	%
Resim	277	(48)
Metin	304	(52)
Toplam	581	(100)

Yaşamsal hakların ödüllü çocuk kitaplarında resim (%48) ve metinlerde (%52) birbirine yakın durumda az bir farkla metinlerde daha çok yer aldığı belirlenmiştir. Kitaplardaki yaşamsal haklar olarak ele alınabilecek çocuğun sevgi ve ilgi görme, tıbbi bakım, beslenme, bakım ve aile ile birlikte yaşama haklarına dair birkaç örnek sunulmuştur.

Aşağıdaki resim, yaşamsal haklardan olan çocuğun “aile ile birlikte yaşama” hakkına ilişkin örnek olarak verilmiştir:

Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Çocuk Haklarının İncelenmesi

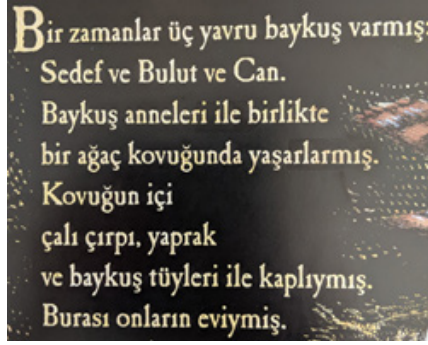
- *Jonny Duddle, Kapı Komşumuz Korsanlar- Başrolde Kuru Kafa Ailesi- 2012 Waterstones Çocuk Kitabı Ödülü*

Yaşamsal haklara metinlerden alınan aşağıdaki örnekte beslenme ve barınma haklarına dair örnekler sunulmuştur.

- *Rebecca Cobb, Kimin Yuvası?- 2015 Waterstones Resimli Kitap Ödülü-*

- *Martin Waddell- Patrick Benson, Yavru Baykuşlar -2004- Hans Christian Andersen Ödülü*

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen basılı ödüllü resimli çocuk kitapları bu alt amaçta almış oldukları ödül çeşidine göre incelenmiştir. Aşağıda örnek kitap isimleri ve hangi kitap kaç hak bulunduğu dair veriler sıralanmıştır. Bu sıralama yapıyorken kendi alt başlığında en fazla sayıda hakka yer verdiği tespit edilen kitaplardan başlanarak sıralanmıştır. Ulusal alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında resim ve metinlerdeki sıklıklar dikkate alındığında haklara en çok yer veren ulusal ödüllü resimli çocuk kitapları şu şekilde sıralanabilir:

- Gelişimsel haklar: “Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kız’dan? (21), “Şuşu, Can ve Dörtteker” (17), “Köstebek Kuki” – “Farklı Ama Aynı” (15), “Yağmur Saçlı Kız”- “Tarık ve Beyaz Karga” (13);
- Katılım haklarına en çok yer veren “Yolculuk” (13) ve “Kırmızı Şemsiye” (10),
- Koruma haklarına en çok yer veren “Ormanda Bir Yabancı” (9), “Kayıktaki Çocuk” (3), “Pirinç Lapası ve Küçük Ejderha”- “Tuhaf Bir Gün” (1),
- Yaşamsal haklara en çok yer veren “Tuhaf Bir Gün” (21), “Esrarengiz Kemanacı” (18), “Piraye’nin Bir Günü”- “Ormanda Bir Yabancı” (17), “Kayıktaki Çocuk” (12), “Mavi Kuyruk” (11).

Uluslararası alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında resim ve metinlerdeki sıklıklar dikkate alındığında haklara en çok yer veren uluslararası ödüllü resimli çocuk kitapları da şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Gelişimsel haklara en çok yer veren kitaplar; “Alexander ve Oyuncak Fare” (23), “Üç Kedicik ile Bir Ejderha” (22), “Fil, Kelebek ve Kuş” (21), “Pembe Canavar” (20), “Güvercin Otobüsü Kullanmasın!” (19),

Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Çocuk Haklarının İncelenmesi

- Katılım haklarına en çok yer veren kitaplar; “Kedi ve Yıldızlar” (15), “Kız, Oğlan ve Uçurtma” (23) ve “Tablodaki Prenses” (10),
- Korunma haklarına en çok yer veren kitaplar; “Benim Minik Kırmızı Balığım” (5), “Güvercin Geç Yatmasın!”- “Güvercin Otobüsü Kullanmasın!” (3),
- Yaşamsal haklara en çok yer veren kitaplar; “Üç Kedicik ile Bir Ejderha” (35), “Tablodaki Prenses” (32), “Frederick” (25), “Bir Fikirle Ne Yaparsın?” (239 ve “Çok Yaramaz Kedi”- “Öpücük Ne Renktir?” (19).

Tablo-6: Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Hakların Ödül Çeşidine Göre Dağılımı

Ödül Çeşidi	Ödül Sayısı	Gelişimsel		Katılım		Korunma		Yaşamsal		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ulusal	22	169	(40.05)	51	(12.09)	14	(3.32)	188	(44.55)	422	(31.21)
Uluslararası	71	349	(37.53)	164	(17.63)	24	(2.58)	393	(42.26)	930	(68.79)
Toplam	93	518	(38.31)	215	(15.9)	38	(2.81)	581	(42.97)	1352	(100)

Ödüllü resimli çocuk kitapları çalışma grubu oluşturulurken iki grup ödül başlığı oluşturulmuştur: ulusal ödül almış olan kitaplar ve uluslararası ödül almış olan kitaplar. Ulusal ödül almış olan kitapların sayısı 22, uluslararası ödül almış olan kitapların sayısı ise 71’dir. Ulusal ve uluslararası düzeyde ödül almış olan kitaplarda en çok yaşamsal hakların (%42.97), en az korunma haklarının (%2.81) yer aldığı görülmüştür.

Uluslararası alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında (%68.79) gelişimsel, katılım, korunma ve yaşamsal hakların, ulusal düzeyde ödül almış resimli çocuk kitaplarına (%31.21) oranla daha çok yer verildiği görülmüştür.

Ulusal ve uluslararası ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarına yer verme sıklığı sıralaması ilk olarak yaşamsal haklar (%43), sonrasında gelişimsel haklar (%38), üçüncü olarak katılım hakları (%16) ve en az korunma hakları (%3) olarak görülmektedir (Tablo-6).

Tablo-6’da gelişimsel haklara ulusal ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında (%40.05), uluslararası alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında (%37.53), korunma haklarına ulusal alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında (%3.32), uluslararası alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında (%2.58) ve yaşamsal haklar ulusal alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında (%44.55), uluslararası alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında (%42.26) oranla resim ve metinlerde daha fazla yer verildiği görülmüştür. Katılım haklarına ise uluslararası alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında (%17.63), ulusal alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarına oranla daha fazla yer verildiği görülmüştür.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada 1963- 2018 yılları arasında ulusal ve uluslararası alanda çeşitli ödül/ödüller almış olan basılı resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının yer alma düzeyini belirlemek amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak; 2018 yılından itibaren başlayarak en son 1963 yılına kadar çeşitli ödül listelerinde yer almış olan ödüllü resimli çocuk kitaplarındaki görseller ile metinlerden veriler elde edilmiş ve içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Analizler sonucunda çocuk haklarına sırası ile en fazla yaşamsal haklara, gelişimsel haklara, korunma haklarına ve en az katılım haklarına yer verildiği belirlenmiştir.

Ödüllü resimli çocuk kitaplarında gelişimsel, katılım, korunma ve yaşamsal hakların dağılımı incelenmiş; resim ve metinlerde en çok yaşamsal haklara yer verildiği kitaplarda yer alan diğer hakların yoğunluğunun sırasıyla gelişimsel haklar, katılım hakları ve korunma hakları olduğu görülmüştür. Aynı bulgular Aslan ve Kepenekçi (2011) hazırlamış olduğu çalışmada okul öncesi döneme ait çocuk kitaplarında benzer şekilde yer verilen hakların yoğunluğunun gelişimsel ve yaşamsal haklara verildiği gözlenirken katılım ve korunma hakları aynı sonuçlarla yer almıştır. Ayrıca Karaman Kepenekçi (2010) tarafından yapılan Türkiye’de Çocuklara Önerilen 100 Temel Eser öykülerdeki çocuk haklarının nasıl ve ne düzeyde yer verildiğini araştırmıştır. Bu çalışmada da incelenen öykülerde çocukların gelişimsel ve yaşamsal hakların, katılım ve korunma haklarından daha çok yer aldığı belirlenmiştir.

Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları açısından yapılan değerlendirmelere göre gelişimsel hakların resim ve metinlerde diğer haklara göre ikinci sırada olduğu görülmüştür. Ödüllü resimli çocuk kitaplarında kitapların resimlerinde, metinlerinden daha fazla gelişimsel hakların yer aldığı görülmüştür. Aslan ve Kepenekçi (2011) okulöncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk haklarının yer alma düzeylerini inceledikleri araştırmalarında özellikle eğitim ve oyun hakları olmak üzere en yoğun yer verilen hakkın gelişimsel haklar olduğu görülmüştür.

Ödüllü resimli çocuk kitaplarında katılım haklarının yoğunluğunun tüm haklar arasında üçüncü sırada olduğu, kitaplarda katılım haklarına resimlerden çok metinlerde karşılaşıldığı görülmüştür. Güzelyurt ve Özkan (2019) okul öncesi dönemde çevre eğitiminde çocuk kitaplarına yönelik yapmış olduğu araştırmada incelenen kitapların çoğunluğunda doğa sevgisi, çevre sorunları ve çevre sorunları için alınması gereken önlemleri anlatma bakımından yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca kitapların çocuklara birey olarak çevreci olma anlayışıyla özdeşleşecek konular yönünden eksik olduğuna dair bulguya ulaşmışlardır. Nayır ve Karaman Kepenekçi (2011) tarafından ilköğretim kitaplarında çocuk haklarından katılım haklarına yer verilme düzeyini belirlemek üzere yaptıkları çalışmada Türkçe ders kitapları incelenmiştir. İlköğretim birinci kademe ders kitaplarında katılım haklarının ikinci kademe ders kitaplarına göre daha fazla yer aldığı bulgusunu elde etmişlerdir. Aslan ve Kepenekçi (2011)’de yapmış

oldukları çalışmada okul öncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk haklarının yer alma düzeyini incelediğinde çalışmamız ile aynı sonuçlara ulaşmıştır.

Araştırmamızda korunma hakları incelenen tüm ödüllü resimli çocuk kitaplarında en az yer verilen haklar olmuştur. Bu haklar ödüllü resimli çocuk kitaplarında en çok metinlerde yer almıştır. Çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel istismardan, ihmalden ve şiddetten korunmasını sağlayan haklardır. Okulöncesi döneme hitap eden çocuk kitaplarında Aslan ve Kepenekçi (2011) çocuk haklarının yer alma düzeylerini incelemiş; elde edilen bulgularda araştırma sonuçlarımızı destekler şekilde bu kitaplarda en az korunma haklarının yer aldığı görülmüştür.

Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları açısından yapılan değerlendirmelere göre yaşamsal haklar hem resim hem metinlerde en çok yer verilen haklardır. Yaşamsal hakların ödüllü çocuk kitaplarında yarı yarıya yakın olarak resim ve metinlerde birbirine yakın durumda az bir farkla metinlerde daha çok yer aldığı belirlenmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocukların sevgi ve ilgi görme, tıbbi bakım, beslenme, bakım, aile ile birlikte yaşama hakları yaşamsal haklar olarak yer almaktadır. Aslan ve Kepenekçi (2011) okulöncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk haklarını incelemişler ve yaşamsal hakların diğer haklar içerisinde en çok yer alan ikinci hak grubu olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Ural (1989) okulöncesi dönemde edebiyatın çocuğun dil gelişimine katkı sağladığını belirtmiştir. Çocukların kendi haklarının varlığına yönelik farkındalıklarını oluşturmak amacıyla, incelemeyi ve okumayı çok sevdikleri resimli çocuk kitaplarından faydalanmak gerekir. Sever (2010) ve Kavcar vd. (2004)'e göre, çocuk kitaplarının en önemli işlevlerinden biri çocukların, insanlık ve yaşama dair bireysel değerler oluşturmalarıdır. Bu kitaplardaki karakterler ve aralarındaki anlatılar ile çocuklarda insan, doğa ve yaşama dair deneyim alanları sunabilmelidir. Yazıcı, Yıldız ve Durmuşoğlu (2018)' na göre çocuklar, çocuk kitaplarında güncel konulardan seçilen konularla yaşamı daha iyi anlamlandırmaktadırlar. Yaşamsal haklar araştırmamız sonuçları ile benzer şekilde çocuk kitaplarında sıklıkla yer verilmiştir.

İncelenen basılı resimli çocuk kitaplarında uluslararası alanda ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında gelişimsel, katılım, korunma ve yaşamsal hakların, ulusal düzeyde ödül almış resimli çocuk kitaplarına oranla daha çok yer verildiği belirlenmiştir. Ulusal ve uluslararası ödül almış olan resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları arasında ilk olarak yaşamsal haklar, sonrasında gelişimsel, katılım hakları ve en az korunma hakları olarak görülmektedir. Ulusal ödül almış resimli çocuk kitaplarında gelişimsel, korunma ve yaşamsal hakların, uluslararası resimli çocuk kitaplarında ise korunma haklarına önem veren içeriklerin olduğu belirlenmiştir.

Yazınsal çocuk kitaplarının çocukta toplumsallaşmaya dair süreçte derecede rolü olduğunu (Gander ve Gardiner, 2001). En önemli getiri olarak öncelikle kendilerini fark etmeleri ve değer vermelerini sonrasında ise toplumu oluşturan diğer bireylere aynı şekilde sevgi ve değer vermeyi, içinde yaşadığı topluma faydalı olmayı, yaşam-

dan zevk almayı ve bunun yanında yaşamın getirisi sorunlar ve çözümlerin ise sanatçı bakış açısıyla sunulduğunu belirtir. Çocuk kitaplarında yer verilen çok kültürlü içerik ile çocuklara etnik köken, ırk ve kültür çeşitliliği sunulmakta ve çocuklar diğerlerini de anlayabilmeleri için ortamlar oluşturmaktadır. (Mendoza ve Debbie, 2001'den Akt., Aslan, 2010; Aslan, 2006; Alpöge, 2003). Kavcar vd. (2004) ve Aslan (2006), nitelikli çocuk kitaplarının aynı zamanda doğru ile yanlış öğrenmelerine ve anlayış ile düşünce yeteneklerini geliştirecek yeni ufuklar açmasının gerekliliğinden bahsetmiştir.

Öneriler

1. Resimli çocuk kitaplarında metin ve resimlerde çocukların gelişimsel haklarına yer verilmelidir.
2. Resimli çocuk kitaplarında metin ve resimlerde özellikle çocukların katılım, hakları göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır
3. Resimli çocuk kitaplarında metin ve resimlerde çocukların korunma haklarıyla ilgili unsurlara yer verilmelidir.
4. Resimli çocuk kitaplarında metin ve resimlerde yaşamsal haklar göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır
- 6- Ulusal ve uluslar arası düzeyde resimli çocuk kitaplarına ödül verilirken özellikle ödül değerlendirme kriterlerine çocuk haklarını içerme durumu ile ilgili ölçütler eklenmelidir?
7. Resimli çocuk kitapları hazırlanırken alan (hem pedagoji hem yasalara dair bilgi sahibi olan) uzmanlarının sürece dahil olması sağlanmalıdır.
8. İlkokul ve Ortaokul düzeyinde diğer ders kitaplarında çocuk haklarının yer alma durumuna ilişkin araştırmalar yapılabilir

Kaynaklar

- Alpöge, G. (2003). "Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı". *Çocuk Çocuk Dergisi*, 24, 32-33.
- Aslan, C. (2006). "Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri". II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Gelişimler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını*, 203, 189-200.
- Aslan, C. (2010). "An analysis of the presentation of women in 100 basic literary works in Turkey". *Eurasian Journal of Educational Research*, 38, 19-36.
- Aslan, C. ve Kepenekçi, Y. K. (2011). Okul öncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları. eğitim araştırma ve inceleme dizisi. I. *Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Çocuk Haklarının İncelenmesi

- Benson, P. ve Waddell, M. (2011). *Yavru baykuşlar*. Ankara: Kır Çiçeği.
- Beyazova, U. (2006). Kitap çocuk ilişkisi. II. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara Üniversitesi Bildiri Kitabı, 533-535.
- Cobb, R. (2016). *Kimin yuvası?* İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Demircan, C. (2006). TÜBİTAK Çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 12-27.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk edebiyatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.
- Duddle, J. (2012). *Kapı komşumuz korsanlar başrolde kurukafa ailesi*. İstanbul: SEV.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2001). Çocuk ve ergen gelişimi. (Çev: B. Onur) Ankara: İmge Kitabevi.
- Gönen, M. (Ed.) (2017). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Güçlü, M. (2015). Türkiye’de 1950 ve 1980 yılları arasında süreli yayınlara yansıyan mesleki ve teknik öğretimle ilgili konuların değerlendirilmesi: Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi örneği, *Turkish Studies*, 10(14), 363-386.
- Güçlü, M. (2016). Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi’nin Türk eğitim tarihindeki yeri ve önemi (1953-1982), *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 677-688.
- Işıtan, S. ve Gönen, M. (2006). Resimli çocuk kitaplarının benlik kavramıyla ilgili konuları içerme- si yönünden incelenmesi. II. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 413- 420.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kepenekçi, Y, K. (2010). “An analysis on children’s rights in stories recommended for children in Turkey”, *Journal of Peace Education*, 7, 1, 65-83.
- Koman E. (2005). Çocuk hakları grubu e-bülteni. *Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi*. 1.
- Miles, M, B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. (2nd ed). *Thousand Oaks, CA: Sage*.
- Mendoza, J. ve Reese, D. (2001). “Examining multicultural picture books for the early childhood classroom: possibilities and pitfalls”. *Early Childhood Research Practice*, 3, 2.
- Nasr, E. J. (2017). *Eski ev yeni ev*. Ankara: ODTÜ.
- Nayır, F. ve Karaman Kepenekçi, Y, (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında çocukların katılım hakları. *İlköğretim Online*, 10(1), 160-168.
- Nelken, D. (1998). Afterword: choosing rights for children. G. Douglas, L. Sebba, *Children’s rights and traditional values*, Aldershot and Brookfield.
- Neuendorf, Kimberly A. (2002). *The Content Guidebook*. Sage Publications: London.
- Okçu, S. T., Mizuno, M., Hemels, V. ve Sweet, G. (2017). *Kayıktaki çocuk*. İstanbul: Timaş.

- Oral, F. (2017). *Farklı ama aynı*. İstanbul: YKY.
- Özkan, Ö. ve Güzelyurt, T. (2019). Okul öncesi dönemde çevre eğitimi: çocuk kitaplarına yönelik bir inceleme. *İlköğretim Online*. 18(1), 20-30.
- Papp, L. (2017). *Madelline Finn ile kütüphane köpeği*. İstanbul: Hepkitap
- Sarı, N. (2006). *Çocuk kitapları illüstrasyonları üzerine bir araştırma ve bir örnekleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2008). Niçin çocuk edebiyatı?. *Okyanus Dergisi*, 4, 14-17.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Shumba, A. (2003). Children's rights in schools: what do teachers know?. *Child Abuse Review*, 12, 251-260.
- Türkçe Sözlük, (1988). *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ural, S. (1989). *Çocuk ve kitap*. Çocuk Edebiyatı Yıllığı. (Ed. M. R. ŞİRİN). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Yazıcı, D.N., Yıldız, C. ve Durmuşoğlu, M.C. (2018). Erken çocukluk dönemi resimli çocuk kitaplarının eğitsel özelliklerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 1196-1209.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım Doğru, S., Durmuşoğlu Saltalı, N., Budak, O. ve Konuk Er R. (2015). *Çocuk hakları ve koruma*. Ankara: Eğiten Kitap.